INFRASTRUKTURA I EKOLOGIA TERENÓW WIEJSKICH
INFRASTRUCTURE AND ECOLOGY OF RURAL AREAS

Nr 3/II/2012, POLSKA AKADEMIA NAUK, Oddział w Krakowie, s. 31–35
Komisja Technicznej Infrastruktury Wsi

Krzysztof Koreleski

ODNOWA WSI W TURYNGII JAKO ELEMENT ZINTEGROWANEGO ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH

RENEWAL OF VILLAGES IN THURINGIA AS AN ELEMENT OF INTEGRATED ELEMENT OF RURAL AREAS DEVELOPMENT

Streszczenie

W artykule zarysowano historię odnowy wsi w Turyngii, aktualne jej kierunki, instytucje zajmujące się zintegrowanym rozwojem terenów ruralnych i stojące przed nimi zadania, skalę prac oraz ich efekty. Największe koszty pochłania rewitalizacja sieci drogowej, urządzeń melioracyjnych oraz restrukturyzacja substancji budowlanej. Znaczące osiągnięcia Turyngii w zakresie odnowy wsi uwarunkowane są odpowiednim poziomem finansowania działań, istnieniem wyspecjalizowanych instytucji oraz aktywnym wsparciem społeczeństwa.

Słowa kluczowe: odnowa wsi, rozwój zintegrowany, Turyngia

Summary

The paper outlines the history of village renewal in Thuringia, its up to date directions, institutions involved in the integrated development of rural areas and tasks to be realised, scale and effects. The highest cost is paid for revitalisation of road network, water melioration, and reconstruction of building structure. Imposing achievements of Thuringia in the range of village renewal are conditioned by proper level of financial support of activities, existance of highly specialized institutions and active social support.

Key words: *village renewal, integrated development, Thuringia*

WPROWADZENIE

Zrównoważony rozwój oraz rewitalizacja obszarów ruralnych polega na znalezieniu racjonalnych rozwiązań dotyczących zagospodarowania przestrzeni, ochrony środowiska, zachowania tożsamości kulturowej, edukacji itp. Istotą tych przemian jest wprowadzenie tzw. ładu zintegrowanego mającego na celu stopniową eliminację dotychczas ukształtowanych dysproporcji i deformacji, kreowanie układów minimalizujących konflikty przestrzenne, funkcjonalne, ekologiczne i społeczne na drodze poprawy jakości życia, racjonalnego użytkowania zasobów, ochrony środowiska naturalnego i kulturowego, podnoszenia sprawności funkcjonowania i efektywności kształtowania struktur. Odbywa się to poprzez kreowanie wartości i zrównoważonej społeczno– ekonomicznie pozycji obszarów wiejskich.

Zrównoważone kształtowanie środowiska i zagospodarowanie przestrzeni wiejskiej w krajach UE realizowane jest poprzez system planowania przestrzennego, w ramach odnowy wsi, urządzeń rolnych czy planowania ekologiczno–krajobrazowego [Koreleski 2007].

Artykuł niniejszy ma na celu zarysowanie aktualnej problematyki odnowy wsi w Turyngii i jej miejsca w ramach zrównoważonego rozwoju obszarów ruralnych, instytucji odpowiadających za realizację zamierzeń oraz uzyskiwanych efektów.

Opracowanie powstało na kanwie współpracy naukowej pomiędzy Wydziałem Inżynierii Środowiska i Geodezji Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie a Ministerstwem Rolnictwa Turyngii w ramach Programu Leonardo da Vinci.

ZARYS HISTORII ODNOWY WSI

Odnowa wsi w Niemczech ma długą tradycję datującą się od XVI wieku – okresu silnych napięć społecznych i konfliktów religijnych wyrażających się licznymi wojnami wewnętrznymi i zniszczeniami. W ramach tzw. scaleń kempteńskich powstały stowarzyszenia zajmujące się odnową wsi i stan taki trwał do połowy XIX w., w którym zaczęły tworzyć się towarzystwa upiększania wsi.

Po I i II wojnie światowej miała miejsce intensywna odbudowa i odnowa wsi.

Początki nowoczesnej odnowy wsi dotują się od lat 50. XX w. – odnowa wsi zostaje zintegrowana z urzędami rolnymi, a następnie włączona do zadań w zakresie urządzania obszarów wiejskich [por. Koreleski 2003].

Od lat 80. wiąże się odnowę z rozwojem regionalnym, przy pełnym uwzględnieniu zasad ekorozwoju.

Odnowa wsi w Turyngii (była NRD) w nowoczesnym wydaniu datuje się od zjednoczenia Niemiec i ma na celu dostosowanie dawnych socjalistycznych

struktur organizacyjno- przestrzennych do warunków i wymogów UE [Koreleski 2009].

Obecnie, dla potrzeb rozwoju wsi i rolnictwa w Turyngii, powołano 15 grup działania w obrębie programu LEADER, którego budżet na lata 2007–2013 wynosi 100,2 mln euro. Pieniądze te, pochodzące z funduszy wspólnej Polityki Rolnej UE, rządu centralnego i kraju związkowego rozdysponowywane są w ramach Zintegrowanego programu rozwoju obszarów wiejskich głównie na urządzenia rolne, odnowę wsi, budowę dróg, rewitalizację terenów zdegradowanych i nieużytków.

ODNOWA WSI – INSTYTUCJE, ZADANIA

Całość prac związanych z realizacją programów rozwoju terenów ruralnych nadzoruje Turyńskie Ministerstwo Rolnictwa , Przyrody i Środowiska (TMLNU) poprzez podległe mu Urzędy ds. rozwoju obszarów wiejskich (ALF) w Gera, Gotha i Meiningen.

Dla przykładu teren działania Urzędu (ALF) w Meiningen obejmuje południową Turyngię z 31 miastami i 159 gminami o powierzchni 4092 km^2 i ludnością 485,5 tys. mieszkańców. Występuje tutaj 999 gospodarstw rolnych funkcjonujących na powierzchni 146,1 tys. ha użytków rolnych, z czego 47% stanowią użytki zielone [Urząd...2009].

W strukturze organizacyjnej ALF, obok dyrekcji, działu kadr, organizacji i finansów – występują zespoły:

– ds. koncepcji rozwoju obszarów wiejskich (ILEK),
– ds. rozwoju wsi (TÖB),
– ds. gospodarki gruntami (zarządzanie i gospodarka ziemią Skarbu Państwa, sprzedaż i dzierżawa działek rolniczych).

W ramach zintegrowanego rozwoju obszarów wiejskich do zadań i obowiązków ALF należą:

– odnowa wsi,
– scalenie i wymiana gruntów,
– projekty infrastrukturalne na obszarach wiejskich,
– procedury porządkowania stosunków własnościowych,
– koncepcje rozwoju obszarów wiejskich.

Odnowa i rozwój wsi sprowadza się przede wszystkim do [Urząd…2009]:

– zmiany sposobu użytkowania byłych zabudowań rolniczych,
– poprawy i modernizacji infrastruktury drogowej i publicznej oraz terenów zieleni wiejskiej przy jednoczesnym zachowaniu i ochronie dziedzictwa kulturowego,
– poprawy ochrony przeciwpowodziowej oraz modernizacji i sanacji wód oraz urządzeń melioracyjnych w terenach zabudowanych,
– odnowy, adaptacji i modernizacji obiektów użyteczności publicznej,

– podnoszenia atrakcyjności turystycznej i kulturowej oraz zachowania tradycji i integracji lokalnej społeczności.

Poprzez wspieranie odnowy wsi, na drodze ich rozwoju i odbudowy, osiedla te podtrzymują i podnoszą swoje walory jako miejsca pracy, życia, zamieszkania i wypoczynku.

Ogromną rolę w procesach odnowy wsi odgrywa aktywna współpraca mieszkańców (tzw. grupy działania), praca informacyjna, edukacyjna (tzw. szkoły odnowy wsi) czy doradztwo.

Lokalne grupy działania biorą udział w opracowywaniu planów rozwoju wsi, podejmowaniu decyzji szczegółowych, jak zmiana użytkowania budynków, kształtowanie terenów otwartych, ochrona przyrody itp.

SKALA I EFEKTY ODNOWY WSI W TURYNGII

W latach 1991 – 2008 rozwój wsi w Turyngii objął 2699 gmin wiejskich i miejscowości, a w 1768 gminach zrealizowano projekty odnowy wsi. Łącznie wydano na te cele 1,8 mld euro [Statistische…2009].

Na odnowę wsi w tym czasie wydano ogółem 717,4 mln euro, z czego na:

– „ekologizację" wsi 23,3 mln euro,
– ulepszanie sieci drogowej i melioracje wodne 298,9 mln euro,
– zmianę użytkowania gruntów 15,6 mln euro,
– odnowę i przebudowę substancji budowlanej 197,6 mln euro,
– potrzeby instytucji gminnych 159,0 mln euro,
– planowanie odnowy wsi i doradztwo 23,0 mln euro.

Z danych wynika, iż największe koszty pochłania rewitalizacja sieci drogowej oraz restrukturyzacja substancji budowlanej.

Kwestie dotyczące przeobrażeń funkcji użytkowych budynków w ramach odnowy wsi w Turyngii przedstawione są w odrębnym artykule autora [Koreleski 2009]. Zakres zmian użytkowania budynków jest szeroki, od rewitalizacji prywatnej substancji budowlanej (stodoły, stajnie), obiektów zabytkowych (dwory, pałace, plebanie) po budynki dawnych szkół i przedszkoli, które obecnie wymagają nowego przeznaczenia. Najczęstszym sposobem zagospodarowania budynków po renowacji bądź rewitalizacji są w Turyngii cele mieszkalne, agroturystyczne i biurowe [Die Umnutzung…2003].

ZAKOŃCZENIE

Odnowa wsi w Niemczech ma długie tradycje i spore osiągnięcia. Turyngia, po zjednoczeniu państwa, aktywnie nadrabia dystans dzielący jej wsie od sąsiadów z zachodnich landów. Już obecnie uzyskane wyniki napawają optymizmem. Likwidowane są dawne struktury organizacyjno- przestrzenne będące

pozostałością b. NRD, porządkowane są stosunki własnościowe. Projekty urządzenioworolne i w zakresie odnowy wsi uwzględniają wszystkie aspekty rozwoju zrównoważonego – w tym w znacznej mierze potrzeby ochrony przyrody, środowiska i krajobrazu. W ramach tych prac tworzy się m.in. korytarze ekologiczne służące ochronie zanikającej populacji dzikiego kota, włącza się do projektów tereny tzw. Zielonego Pasa Turyngii.

Pas ten, będący częścią Europejskiego Zielonego Pasa powstałego na granicy dwóch systemów polityczno- gospodarczych, podlega głębokim przeobrażeniom w kierunku zachowania go jako pomnika przyrody i historii służącego celom dydaktycznym i rekreacyjnym. W ramach odnowy wsi odtwarza się tutaj połączenia komunikacyjne pomiędzy przeciętymi przez byłą granicę jednostkami osadniczymi, dokonują się swoistego rodzaju scalania i rekonstrukcje wsi.

Turyngia posiada wszelkie dane do szybkiego nadrobienia zaległości w dziedzinie odnowy i rozwoju wsi – posiada dostęp do obfitych funduszy, ma dobrze zorganizowane i wyspecjalizowane służby instytucjonalne oraz świadome celów dobra wspólnego społeczeństwo udzielające się w pracach projektowych i doradczych w ramach lokalnych grup działania.

BIBLIOGRAFIA

Die Umnutzung ländlicher Bausubstanz – Beispiele as dem Thüringer Dorferneuerungsprogramm 2003. Thüringer Ministerium für Landwirtschaft und Umwelt.

Koreleski K. 2003. *Procesy odnowy wsi w Dolnej Frankonii (Bawaria)*, Przegl. Geodez. nr 7, s. 6–10.

Koreleski K. 2007. *Koncepcja rozwoju zrównoważonego w unijnej polityce kształtowania obszarów wiejskich*. Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich PAN, nr 1, s. 19–26.

Koreleski K. 2009. *Przeobrażenia funkcji użytkowych budynków w ramach odnowy wsi w Bawarii, Turyngii i Małopolsce*. Przegl. Geodez. nr 8, s. 3–9.

Statistische Daten zur Entwicklung der Bereiche Forster, Naturschutz, Ländlicher Raum. 2009. TMLNU, Abt. Forsten, Naturschutz, Ländlicher Raum.

Urząd ds. Rozwoju Obszarów Wiejskich i Urządzeń Rolnych w Meiningen. 2009. Thüringer Landentwicklung, TMLNU.

Prof. dr hab. Krzysztof Koreleski
Katedra Gospodarki Przestrzennej i Architektury Krajobrazu
Uniwersytet Rolniczy im.H.Kołłątaja w Krakowie
e.mail: krzysztof.koreleski@ur.krakow.pl
tel. 012 662 41 15